

UDK:316.1:323.3 (575.1)

Enaxon NISHANBAYEVA,
O‘zbekiston Milliy universiteti dotsenti
E-mail: enahon235@gmail.com

Tarix fanlari doktori, professor N.Egamberdiyeva taqrizi asosida

MUSTAQILLIK YILLARI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOYIY SHERIKLIK INSTITUTINI IZCHIL RIVOJLANTIRISHGA OID QONUN HUJJATLARINING TAKOMILLASHUVI

Аннотация

Maqolada muallif manbaga asoslanib mustaqillik yillarida ijtimoiy sheriklik institutini izchil rivojlantirishga oid qonun hujjatlarini tahlil qilgan. Bunday tahlil mamlakatimizda ijtimoiy sheriklik munosabatlarining rivoji uchun mustahkam huquqiy baza yaratilganligi va u doimo takomillashib borayotganligi haqida xulosa qilish imkonini berdi.

Kalit so‘zlar: mustaqillik yillari, Yangi O‘zbekiston, ijtimoiy sheriklik, rivojlanish, Harakatlar strategiyasi, fuqarolik jamiyati institutlari, “Yuksalish” umummilliy harakati.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ДОКУМЕНТОВ ПО УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ ИНСТИТУТА СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация

В статье на основе источника автор проанализировал правовые документы, связанные с последовательным развитием института социального партнерства в годы независимости. Подобный анализ позволил сделать вывод о том, что для развития отношений социального партнерства в нашей стране создана прочная правовая база, которая постоянно совершенствуется.

Ключевые слова: годы независимости, Новый Узбекистан, социальное партнёрство, развитие, Стратегия движений, институты гражданского общества, национальное движение «Юксалиш».

IMPROVEMENT OF LEGISLATIVE DOCUMENTS ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF SOCIAL PARTNERSHIP IN UZBEKISTAN DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

Annotation

In the article, based on sources, the author analyzed legislative documents on the consistent development of the institution of social partnership during the years of independence. This analysis allowed us to conclude that for the stable development of social partnership relations in our country, a strong legal framework has been created, which is constantly being improved.

Keywords: years of independence, New Uzbekistan, social partnership, development, Strategy of movements, civil society institutions, national movement "Yuksalish".

Kirish. Yangilanayotgan O‘zbekistonda ijtimoiy-siyosiy jarayonlar shiddat bilan kechayotganining guvohi bo‘lib turibmiz. Bu jarayonlar mazmun-mohiyatining tahlili davlat tomonidan fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va bu sohada nodavlat notijorat tashkilotlari rolini va nufuzini yanada oshirishga bo‘lgan e‘tibor borgan sari kuchayib borayotganligini ko‘rsatmoqda.

Boshqacha qilib aytganda, davlat fuqarolik jamiyatining kelajak qiyofasini ishlab chiqish va uni barpo etishda fuqarolik jamiyatining barcha institutlari hamda fuqarolarni jalb etish uchun mas‘uliyati oshib borayotganligi kuzatilmoqda. Bu borada davlat aholi farovonligini oshirishda sa‘y-harakatlarni birlashtirish, davlat hamda keng aholi ehtiyojlarini ifodalaydigan, turli jamoat tashkilotlari manfaatlariga javob beradigan samarali mexanizmlarni, usul va vositalarni ishlab chiqib, ularni amaliyotda qo‘llash borasida normativ-huquqiy hujjatlarga tayangan holda faoliyat olib bormoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Ushbu maqolada mustaqillik yillarida ijtimoiy sheriklik institutini izchil rivojlantirishga oid qabul qilingan qonun hujjatlari, jumladan: O‘zbekiston Respublikasining “Ijtimoiy sheriklik to‘g‘risida”gi, “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi, “Jamoatchilik nazorati to‘g‘risida”gi qonunlari shuningdek mavzuga oid qator normativ huquqiy hujjatlar, hamda ijtimoiy sheriklik munosabatlarini tadqiq etgan xorijiy

(Yu.Matyuxina) va mahalliy (A.Muminov, A.Begmatov, A.Saidov) olimlarning mavzuga oid tadqiqotlari tahlil qilindi.

Tadqiqot ishi umum qabul qilingan tarixiy metodlar– qiyosiy-statistik va mantiqiy tahlil, ketma-ketlik, tarixiylik, xolislik tamoyillari asosida yoritilgan.

Tahlil va natijalar. Ta‘kidlash joizki, O‘zbekistonda umume‘tirof etilgan xalqaro standartlarga javob beradigan, ijtimoiy rivojlanishning dolzarb masalalarini hal etishda nodavlat notijorat tashkilotlari va davlat organlarining samarali o‘zaro hamkorligi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratuvchi qonunchilik bazasi shakllantirilgan. Xususan, 2014 yilda “Ijtimoiy sheriklik to‘g‘risida”gi qonun qabul qilinib[1], unda:

mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda davlat organlari va fuqarolik institutlarining o‘zaro hamkorligi mexanizmlari;

hamkorlikning ijtimoiy himoyasi, aholini qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy faolligini oshirish, bandligini ta‘minlash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, fermerlik, atrof-muhitni muhofaza qilish, aholi salomatligini muhofaza qilish, barkamol va sog‘lom yosh avlodni shakllantirish kabi muhim yo‘nalishlar ochildi;

aholining huquqiy bilimi va huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, millatlararo, madaniyatlararo va fuqarolar totuvligi g‘oyalarini mustahkamlash, ko‘p asrlik,

an'anaviy ma'naviy-axloqiy va tarixiy-madaniy qadriyatlarini tiklash va asrab-avaylash va boshqalar belgilandi.

Ayni chog'da, hozirgi vaqtda dunyoda ijtimoiy ahamiyatga ega iqtisodiy muammolarni hal qilish uchun davlat va biznes o'rtasidagi munosabatlarni rivojlantirish tendensiyasi kuchayib borayotganini ham aytish zarur.

Boshqa tomondan esa mamlakatda amalga oshirilayotgan tub islohotlarning muvaffaqiyati davlat bilan fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarni yangi sifatli bosqichga olib chiqishga, aholida daxldorlik hissini oshirishga, ularni boshqaruv jarayonlariga faolroq jalb qilishga bog'liq ekanligini tushunish darajasi oshib bormoqda.

Shu nuqtayi nazardan, mamlakatimizda so'nggi yillarda bu sohada mavjud qonun hujjatlarini takomillashtirish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirildi.

Fikrimizni asoslash maqsadida O'zbekistonda keng ko'lami islohotlar boshlangan 2016 yildan hozirgi kunga qadar o'tgan davr voqealar ketma-ketligiga nazar solaylik.

Respublikamizning barcha tuman va shaharlarida 2016 yilda tashkil etilgan mutlaqo yangi tizim Xalq qabulxonalarini va Virtual qabulxonalar[6] odamlar og'irini yengil qilish, ularning muammolarini hal etishda muhim ahamiyat kasb etib, davlat organlari bilan fuqarolar o'rtasidagi hamkorlikning samarali mexanizmiga aylanganligini guvohi bo'lib turibmiz.

Endilikda Xalq qabulxonalarini tom ma'noda xalq ovozi, jamoatchilik fikrini ifoda etadigan tuzilmaga aylinishi uchun ularga konstitutsiyaviy maqom berish va faoliyati to'g'risida alohida qonunni ishlab chiqish borasida ishlar amalga oshirilmog'da[7].

2017 yilda yurtimizda "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili" e'lon qilinishi natijasida fuqarolarning erkinliklari, huquqlari, munosib turmush tarzini ta'minlash, xalq bilan ochiq muloqotlarni yo'lga qo'yishda yangi, samarali vosita va usullar joriy etilib, "Inson manfaatlarini - barcha narsadan ustun" tamoyili ostida chora-tadbirlar tashkil etildi[8].

2017-2021 yillar uchun mo'ljallangan "Harakatlar strategiyasi"[9] qabul qilinishi ham davlat inson uchun, xalq uchun ochilganligini, uning muammolarini ijobiy hal etish bo'yicha mutlaqo yangi tizim yaratganligidan dalolat edi.

Aynan shu davrda "mahallaga tushish", "xalq ichiga kirish, uning dardiga quloq solish", "tashvishga sherik bo'lish" va "muammolarni joyida hal etish" tamoyillari davlat hokimiyati va boshqaruv organlari faoliyatining asosiy mezoniga aylandi.

Bunday tizimli ishlar natijasida mamlakatimiz aholisining keng qatlamlari tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan turli xil fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlarining jadal shakllanganligi va faoliyatining rivoji hamda ularning davlat boshqaruvi organlari bilan sheriklik munosabatlarining yangi jihatlari kuzatildi.

Fuqarolik jamiyati institutlari faoliyat ko'rsatadigan huquqiy makonni yanada kengaytirish maqsadida Harakatlar strategiyasida belgilangan ustuvor vazifalar mohiyatidan kelib chiqib, amaldagi qonun hujjatlarini yanada takomillashtirildi va davr talablariga mos yangi qonunlar ishlab chiqildi. Jumladan, 2018 yil 12 aprelda "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi qonun[10] qabul qilindi. Qonunga binoan O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, shuningdek, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ro'yxatga olingan nodavlat notijorat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari jamoatchilik nazorati sub'ektlari sifatida davlat organlari va muassasalari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini tashkil etishi belgilangan.

Natijada fuqarolarning ijtimoiy sheriklik va jamoatchilik nazoratini amalga oshirish institutlari orqali jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish uchun yangi imkoniyatlar yaratildi.

Bundan tashqari, so'nggi yillarda mamlakatimizda qator yangi qonun hujjatlarini[11] qabul qilindiki, ular fuqarolik jamiyati institutlari ijtimoiy faolligini yanada kuchaytirishda muhim omil vazifasini bajarmoqda.

Xususan, 2018 yil 4 mayda "Mamlakatni demokratik yangilash jarayonida fuqarolik jamiyati institutlarining rolini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni[12] asosida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi "Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish bo'yicha "Maslahat kengashi" tashkil etildi.

Farmonga ko'ra, Maslahat kengashiga fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatining tashkiliy-huquqiy va iqtisodiy asoslarini takomillashtirish, ijtimoiy sheriklik va jamoatchilik nazoratini amalga oshirish, mazkur institutlarning jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish uchun qulay sharoitlar yaratish masalalari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga takliflar kiritish vakolati ham belgilanishi natijasida yurtimizda fuqarolik jamiyatining ijtimoiy-siyosiy va huquqiy asoslari yanada mustahkamlanishi uchun imkoniyat kengaytdi[12].

Mustahkam huquqiy baza va yaratilgan shart-sharoitlar tufayli respublikamizda amalga oshirilayotgan kuchli ijtimoiy-siyosatni amalga oshirishda davlat institutlari bilan bir qatorda ijtimoiy sheriklik mexanizmlari asosida keyingi yillarda "Advokatlar palatasi"[13], davlat xizmatchilari va mutaxassislarini xorijda tayyorlash hamda ularning salohiyatini yanada oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida Prezident farmoni asosida tashkil etilgan "El-yurt umidi" iqtidorli yoshlarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi[14] kabi nodavlat notijorat tashkilotlari muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda. 2019 yilda tashkil etilgan "Yuksalish" umummilliy harakatini[15] tubdan yangi turdagi NNT sifatida ko'rish mumkin.

Yuqorida keltirilgan amaliy tadbirlar mamlakatda fuqarolik jamiyatini shakllantirishning sifat jihatidan yangi bosqichga o'tish imkonini berdi, inson huquqlarini hurmat qilish va inson erkinliklari va fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etish darajasini oshirish muammolarini hal qilishda muhim vosita bo'lib xizmat qildi.

Fuqarolarning jamiyat hayotining turli sohalarida ishtirokini kengaytirishga qaratilgan ijobiy tendensiya qonunchilik bazasini mustahkamlash zarurligini oldindan belgilab berdi. Jumladan 2018 yil avgust oyida qabul qilingan "Norma ijodkorligi faoliyatini takomillashtirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi Farmonda[16] fuqarolar, fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari, tadbirkorlik subyektlari vakillarini keng jalb etish bo'yicha samarali ishlarni tashkil etish orqali norma ijodkorligi jarayoniga jamoatchilik muhokamalarining ta'siri darajasini yanada oshirish ko'zda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti o'z ma'ruzalarida fuqarolarning davlat va jamiyat ishlarida ishtirok etishi ko'lamini kengaytirish zarurligini bir necha bor ta'kidladi. Jumladan, shunday ma'ruzalardan birida Prezident "Mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy hayotining aholi uchun alohida qiziqish uyg'otgan eng muhim masalalari bo'yicha qarorlar qabul qilishda jamoatchilik bilan maslahatlashuvlar o'tkazish majburiyati aniq belgilab qo'yilishi kerak", deb ta'kidladi[19] hamda davlat va jamiyat o'rtasida yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yish maqsadida Prezident O'zbekiston Respublikasi Jamoatchilik palatasi tashkil etishni taklif qildi.

Davlat rahbari fikrlarining mantiqiy davomi sifatida 2020 yil 16 aprelda "O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Jamoatchilik palatasi tashkil etish to'g'risida"gi Farmoni imzolandi[20].

2024 yil fevralida aholi bilan muloqotning yangi shakli bo'lgan, boshqaruv faoliyatiga NNT va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarini jalb qilishning zamonaviy modeli deb e'tirof etilgan Toshkent shahri aholisining ariza va

murojaatlarini qabul qilish xizmati – “Xalq nazorati” portali ishga tushganiga uch yil to'ldi.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z ma'ruzalarining birida bu platforma faoliyatiga ijobiy baho berib, uni rivojlantirishga ko'proq e'tibor qaratish bo'yicha topshiriq berdi. Natijada O'zbekistonning yana yetti viloyatida Xalq nazorati platformasini ishga tushirish rejalari e'lon qilindi.

2023 yilda “Xalq nazorati” xizmatiga toshkentliklardan bir yil avvalgiga nisbatan qariyb ikki barobar ko'p murojaat kelib tushgan.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan misollar, ijtimoiy sheriklik munosabatlariga oid qonun hujjatlarining 2017 yildan hozirgi kunga qadar takomillashuvi avvalo, soha munosabatlarining rivojini yangi bosqichga ko'tarilishiga, qolaversa ularni ilmiy jihatdan atroflicha tadqiq qilish ijtimoiy sheriklik munosabatlarining nazariy asoslarini chuqurroq o'rganish, yangi jihatlarini aniqlash uchun muhim omil bo'lib xizmat qildi.

ADABIYOTLAR

1. Ижтимоий шериклик тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси қонуни. <https://lex.uz/acts/2468214>
2. “Давлат-хусусий шериклик тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни. <https://lex.uz/acts/4329270>
3. Сенат ялпи мажлисида “Давлат-хусусий шериклик тўғрисида” ги қонун кўриб чиқилади. Инт.: http://xs.uz/uzkr/post/senat-yalpi-mazhlisida-davlat-khususij-sheriklik-togrisidagi-qonun-korib-chiqiladi?utm_source=uznet.press&utm_campaign=topic
4. Ўзбекистонда ижтимоий шерикликнинг моделлари: Ҳозирги ҳолати ва истикболлари [Матн]: монография / А.Муминов [ва бошқ.]. - Тошкент : Shafolat Nur Fayz, 2020. - 322 б.
5. Матюхина, Ю. С. Анализ моделей государственно-частного партнерства в здравоохранении РФ // Вопросы экономических наук. 2015. № 6 (76). С. 58–61
6. Бош вазирнинг виртуал қабулхонаси очилди <https://www.gazeta.uz/uz/2016/09/25/qabulxona/>
7. Халқ қабулхонаси: муаммоларга ечим борми? https://pm.gov.uz/ru/lists/view/1367?sort=received_at
8. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида нутқ сўзлади. <https://president.uz/uz/lists/view/1063>
9. 2017-2021 йиллар учун мўлжалланган “Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февраль ПФ-4997 сонли фармони. <https://www.lex.uz/acts/3107036>
10. “Жамоатчилик назорати тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. (2018). <https://lex.uz/docs/3679092>
11. “Фуқаролик жамиятини ривожлантириш маркази фаолиятини қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. Тошкент ш., 2019 йил 30 октябрь, ПҚ-4501-сон. <https://lex.uz/docs/4572953>; “Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 й., 5-сон, 115-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 й., 25-сон, 287-модда; 2007 й., 52-сон, 533-модда; 2008 й., 52-сон, 513-модда; 2012 й., 15-сон, 164-модда; 2014 й., 50-сон, 588-модда; 2016 й., 17-сон, 173-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 11.09.2019 й., 03/19/566/3734-сон). Инт.: <https://lex.uz/docs/11360>.
12. «Мамлакатни демократик янгилаш жараёнида фуқаролик жамияти институтларининг ролини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Тошкент, 2018 йил 4 май. ПФ-5430-сон. Инт.: <https://lex.uz/docs/3721649>
13. Ўзбекистон Республикаси адвокатлар палатаси <https://paruz.uz/post/normativnye-akty-palaty-advokatov>
14. “Давлат хизматчилари ва мутахассисларни хорижда тайёрлаш ҳамда уларнинг салоҳиятини янада ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони. <https://lex.uz/docs/5286354?ONDATE=09.11.2021%2000>
15. “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили” да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида” ги 2019 йил 17 январдаги УП-5635-сонли Фармони. https://nrm.uz/content?doc=575871_&products=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana
16. “Норма иждокорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ги ЎзР Президентининг Фармони, 08.08.2018 йилдаги ПФ-5505-сон. <https://lex.uz/ru/docs/3858817>
17. “Фуқаролик жамиятини ривожлантириш маркази фаолиятини қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 30.10.2019 йилдаги ПҚ-4501-сон қарори. <https://lex.uz/docs/4572953>
18. Фуқаролик жамиятини ривожлантириш маркази ташкил этилди. <https://kun.uz/news/2019/11/02/fuqarolik-jamiyatini-rivojlantirish-markazi-tashkil-etildi>
19. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
20. “Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Жамоатчилик палатасини ташкил этиш тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони. <https://lex.uz/docs/4789926>
21. Сервису Халқ назорати, который связывает жителей Ташкента и городские органы власти, исполнилось три года. <https://www.gazeta.uz/ru/2024/02/20/xalq-nazorati/>